

BOHEMO-CROATICA DRAGUTINA PROHASKE U PRAŠKOM DESETLJEĆU (1920-1930)

Stanislav Marijanović

I. OSOBNE REFLEKSIJE I SLUŽBENA VRELA

U lipnju 1920, nakon što je beogradski sveučilišni profesor dr. Kosta Kumanudi preuzeo »redakciju beogradske pobočnice *Jugoslavenske Njive*«, kako zapisuje Prohaska, »ostavio sam Zagreb i otišao u Prag«. Nije ni slutio da će mu u Pragu, nakon dočekanih triju državljanstava i pune 44 godine prebivanja, na praškom počivalištu Motol ostati i urna s pepelom. On kaže i o razlozima odlaska iz Zagreba u Prag: iako s inovativnim doktoratom o hrvatskom pjesničkom baroku, publiciranim u *Radu* Akademije, kao i drugim monografskim studijama i separatnim raspravama o hrvatskoj i slavenskim književnostima, dostatnim za habilitaciju, nije bio prihvaćen nego je — njegovom formulacijom — krajem 1919. godine »bio likvidiran od Filozofskog fakulteta u Zagrebu kao autor rukopisa o Dostojevskom«. ¹ Nakon druge »afere«, zapravo prve, iz 1918. godine, izazvane zabranom Prohaskina predavanja o praškom Narodnom divadlu, javlja mu već u veljači 1920. Otokar Fischer, praški teatrolog, dramatičar i dramaturg Divadla, mogućnost habilitiranja u Pragu, gdje je Prohaska najprije izabran za lektora srpskohrvatskoga jezika u Visokoj školi za trgovinu i seminaru za slavensku filologiju Filozofskog fakulteta. Godinu dana poslije službeni vladin list »Československá Republika« pozdravlja objavljenom noticom (15. rujna 1921) njegov dolazak u Prag i imenovanje za prosvjetnog inspektora vladina inspektorata

pri veleposlanstvu Kraljevine SHS (10. srpnja 1921). Imenovanje je bio odgovor vladina Ministarstva prosvjete i dvojice ministara, Svetozara Pribičevića, prosvjetnog, i Koste Kumanudija, financijskog, na ekspozice kojim je Prohaska prikazao trajnu potrebu otvaranja prosvjetne referade u praškom veleposlanstvu. Za tim imenovanjem slijedio je kraljev ukaz o formalnom »postavljenju« Prohaske za profesora II. beogradske muške gimnazije (28. studenoga 1922), tj. stavljanja na njezinu privremenu platnu listu nakon umirovljenja profesora i hrvatskog pjesnika s otoka Hvara Josipa Sibe Miličića, čime je uslijedilo i njegovo razrješenje s mjesta profesora Kralj. trgovačke akademije u Zagrebu, tj. konačno skidanje Prohaske kao prosvjetnog inspektora pri veleposlanstvu s platne liste te akademije, potpisano od ravnatelja dr. Milana Preloga.² U to i sljedeće vrijeme Prohaska je prosvjetni inspektor i kulturni referent poslanstva, lektor Karlova sveučilišta i docent južnoslavenskih jezika i književnosti Visoke škole za trgovinu u Pragu. A kao kroatist, slavist i filolog po vokaciji, on je u praškom životnom odvoju zaokupljen dvama pregnućima: prvo se odnosilo na sređivanje profesionalne »diplomatičke« službe i neosigurane egzistencije prijelazom iz dvo-jedne propale i sada tako mrske velikoosovinske habsburške monarhije u druge dvije maloantantne i unitarne novodržavne tvorevine, karadorđevićevsku SHS i Jugoslaviju, a drugo pregnuće, koje ga je posve zaokupilo kao književnog i kulturnog poslenika, bilo je usmjereno na sustavno upoznavanje, praćenje i povezivanje dviju po njemu i povijesno srodnih kultura i sredina, zagrebačke i praške, između sebe i s drugim slavenskim kulturama i njezinim predvodnicima, slavistima i filozofima.

Ni Stjepan Radić, ni Vladimir Jelovšek prije njega, ni netko drugi poslije njih, pa ni Prohaskin ni moj bivši osječki sugrađanin Miroslav Kvapil, novo-Pražanin, nisu u izgrađivanju svoga novog sveučilišnog, profesionalnog i kroatističko-bohemističkog profila toliko dugo izdržavali i djelotvorno nadvladavali državotvorne kušnje kao Prohaska.

Obavljajući posao na provizornim administrativnim mjestima u poslanstvu, Prohaska je bio pod stalnim nadzorom Ministarstva inostranih dela, »*kojim su vladali srpski radikali, stalno kivni na mene Hrvata. U Pragu sam nadoplćivao na svoje hrvatstvo a u Zagrebu na svoje srbofilstvo, a u Beogradu na jedno i drugo*«, pisao je o sebi 1928, poslije donesene odluke o zatvaranju prosvjetnog inspektorata u Ministarstvu prosvjete 1925. i rješenja o njegovu povlačenju iz

Praga, s nalogom ministra da nastupi profesorsku službu u II. beogradskoj muškoj gimnaziji. Nakon zamolbi, intervencija i urgencija, napokon i mišljenja Glavne kontrole, Ministarstvo prosvjete rješava da on ostane »do daljeg naređenja« u Pragu kao lektor, s tim »da ga preuzme Ministarstvo trgovine kao docenta na Visokoj školi za trgovinu«.³ Slovio je, potom, za delegata u jugoslavenskoj službi, ali je 1933. neočekivano suspendiran i umirovljen, s prijevremenom i reduciranom mirovinom gimnazijskog profesora. Bila mu je stavljena do znanja »nelojalnost prema državi«, ocjena da ne pripada službi u kojoj jest, to jest da nikada ništa osobno i povjerljivo ne referira samom ministarstvu »o prilikama, nemirima i nepodopštinama u Pragu«. Dojavljena mu je i upravo nevjerovatna glasina, kolajuća i po hodnicima beogradskog ministarstva, da je iz službe otpušten jer je »popuštao komunističkom pokretu među studentima« (sic!). Teška i apsurdna optužba kojom je ispraćen (on, antimarksist, kritičar i ideološki protivnik boljševizma i komunizma!), i to nakon uvođenja diktature i »bijelog terora« u Jugoslaviji, nije mogla biti još teža.⁴

U Pragu je sâm Prohaska uvidio da se tu održao i mogao opstati samo kao visokoškolski lektor, habilitirani docent, hrvatski književni znanstvenik koji je i bohemist, usto slavist i masarykovac sa stečenim ugledom u praškim sveučilišnim, znanstvenim i kulturnim krugovima, neovisnim o Beogradu. U tome mu oblatorno »srbohrvatstvo« i »čisto i neprikosnoveno jugoslovenstvo« nije pomoglo, nego oslonac i podrška koju su mu otpočetka pružili profesori Matija Murko, František Pastrnek i Jiří Polívka, poglavari slavistike i svojih sveučilišnih odsjeka i katedara. Oni su prvi prihvatili preporuku Povjereništva za prosvjetu i vjere u Hrvatskoj i Slavoniji, upućenu praškom Filozofskom fakultetu 1920. godine, s kojom je Prohaska i došao u Prag. Osigurali su mu preporučeni lektorat hrvatsko-srpskog jezika iz kojega je mogao dalje rješavati svoj profesijski status i trudoljubivo razvijati program svoje praške djelatnosti.⁵ Za nju je stekao priznanje i ureda predsjednika Masaryka i uživao podršku i potporu čehoslovačkog Ministerstva školství a národní osvěty (prosvjete). Ono je saniralo i njegov »bijedni položaj« u koji ga je »bacila vlada Jugoslavije 1933. g.« U svemu tome, drugome i drugima, koji će još biti spomenuti, sadržan je i odgovor zašto se Prohaska nije vratio u Zagreb i preuzeo katedru za slavenske književnosti, na koju je bio pozivan od 1924. do 1926, sve od vladina povjerenika i urednika »Jugoslavenske njive« Juraja Demetrovića pa do Stjepana Musulina i Milana Preloga, od samog Branka

Vodnika i prijatelja Petra Skoka, pa i od nesklonog mu Stjepana Ivšića. Kada mu je bilo najteže i najpotrebnije, primio ga je i podržao Prag.

Daljim konkretizacijama ovdje nije mjesto, ni svrha, nego neposredno izvedenom zaključku o njegovoj svojstvenosti u praškom razdoblju. Uspostavljanje referencijalnog mosta i suradnje s drugima njegov je *image*. A njegovo je hrvatsko-češko pregnuće u dvama sustavima: sustavu komunikacije i sustavu recepcije. U njima je sadržana Prohaskina pragmatika, tko se njome bude bavio, prepoznatljiva u odlikama komparatista: kontaktnosti i korespondentnosti, u podastiranju književnih i kulturnih poveznica i fenomena obaju naroda. Sva se podloga za to najbolje očituje u autoreferencijama i prosudbama sadržanim u Prohaskinoj već spomenutoj i građom iznimno bogatoj *Korespondenciji*. Ona dopušta i pregled nad cjelinom života i ostvarenog opusa, otkrivajući širinu njegove rezonancije, stručne i čitateljske primljivosti pojedinih knjiga i tekstova, kao i nepoznati bio-bibliografski repertorij, na kraju i Prohasku kao dramatičara. Na žalost, nepovratnim odlaskom iz Zagreba u Prag, Prohaska je nestao iz vidokruga hrvatske književne kritike, potom i povijesti, bio iz nepoznavanja i danih mu ideološki netrpeljivih kvalifikativa u zagrebačkom razdoblju minoriziran i ostavljen na interesnoj margini.⁶

Zato je bilo nužno i u Pragu otkrivati živog Prohasku, djelatno, književno, znanstveno, poredbeno i značenjski, i utvrditi kulturacijski sadržaj njegova rada. Pokazalo nam se da on ni u Pragu nije bio mâlo, prolazno i beznačajno ime. Naprotiv, ne samo među praškim Hrvatima i najzaslužnijim kroato-bohemistima nego i među najpoznatijim imenima tada vodeće praške slavistike, bilo je i njegovo ime. Bio je njima veći i poznatiji nego što je nama bio poznat. Sva istina stala bi u tu rečenicu.

II. PROHASKINO PRAŠKO RAZDOBLJE

Na prošlogodišnjim XXIX. Danima Hvarskog kazališta bavio sam se Prohaskinim proučavanjem i pisanjem o hrvatskoj drami i kazalištu kroz sva tri njegova književno i znanstveno djelatna razdoblja, bečko, zagrebačko i praško, i to na temelju njegovih poznatih kritika, predavanja, rasprava i monografija, napose s autorima i produkcijom izloženom u *Pregledu savremene hrvatsko-srpske*

književnosti (1921), najpoznatijoj i kritici najizloženijoj njegovoj knjizi, potom i u drugoj, sustavnijoj i manje poznatoj, *Srbocharvátská literatura*, napisanoj i objavljenoj 1928. u Pragu, potkraj prvoga praškog desetljeća. Ta je njegova uspješnija i Česima namijenjena književnopovijesna sinteza kao primarno vrelo, pregledno izvedena po generičkim odrednicama s novim kritičkim rasuđivanjem, ali je bila ostala sve donedavno izvan vidokruga naših suvremenih i vodećih književnih povjesničara i teatrologa.⁷

O tome, kao i o ilustraciji praškog razdoblja u objavljiivački djelatnom rasponu, sve od kritika i recepcije njegovih knjiga od 1921. do 1947. godine, tj. do objavljivanja prerađenog izdanja njegova komercijalnoga funkcionalno-tekstualnog udžbenika *Srbohrvatsky v 1000 slovech* (Prag, 1928; 1929-1931) pod naslovom *Základy Srbohrvaštiny* (Prag, 1947), izrađenog po istoj pragmatičnoj metodi učenja danog fonda riječi i gramatičkih počela u tekstu »prijestolničog« jezika.

Ovo je izlaganje sastavni dio i drugoga mojeg preglednog članka *Dragutin Prohaska – pisac svojega života* (Zbornik o Dragutinu Prohaski, Zagreb, 2003) samo mu je polazište, cilj i karakter drugačije, primarno poredbeno-istraživačko. Njime naprosto želim obavijestiti i upozoriti na dosad nepoznate i kod nas ni od koga neregistrirane Prohaskine radove nastale i objavljivane u Pragu od 1920. godine. Pogubivši u njemu izravni dodir sa živom književnom produkcijom hrvatske sredine, on je postao usmjereni čitatelj, okrenut bohemo-kroatistici, nepročitanoj knjizi i piscu, njihovom poredbenom praćenju, rezonanciji i recepciji iz praškoga središta. Stoga on uspostavlja svrhovit kontakt sa sustručnjacima, sadržan i u rečenju *Korespondenciji*. Ujedno je djelatna i u svojem jezičnom lektoratu u novoutemeljenom Odsjeku za jugoslavenske jezike i književnosti, obvezan njegovim potrebama, prijevodnim, jezikoslovnim i leksikografskim. Usmjerio se i služenju Československo-jihoslovenskoj Ligi, osnovanoj 1921. radi boljega međusobnog poznavanja i zbližavanja, pa suradnji u njezinim časopisima *Liga* i *Revue*. Našao se tu u središtu s drugim »prvoligašima«, Matijom Murkom, Karelom Dominom, Josefom Holečekom, Jaroslavom Kvapilom, Luborom Niederleom i drugima. A surađuje i u periodici, zbornicima i drugim publikacijama, na koje upućujemo: »Slovanský přehled«, »Illustrovaný sborník«, »Prager Presse«, »Slavia«, *Sbornik Adolfa Černyja*, *Sbornik Jana Máchala*, zbornik *T.G. Masarik* (koji je sam uredio 1927. na zamolbu češkog Ministarstva školstva i prosvjete), pa »Československá Republika«, »Lidové noviny« i »Země« ali i u drugim

nepregledanim glasilima. O svemu se tome iz praškog razdoblja obavještavamo i iz Prohaskine ostavštine. Sve to, rekosmo, do danas nije bilo registrirano pa onda ni proučeno, ali je ostalo zapisano kao Prohaskino upozorenje, poruka i poziv istraživaču.

III. PROHASKINA BOHEMO-CROATICA

U uspostavljanju Prohaskine bohemo-croatike, ne bismo smjeli odnemariti ni poredbenu i ne baš dostatno poznatu i prosuđenu njegovu prethodnicu, onu iz zagrebačkog predvorja. Otpočinje ona 1907. Prohaskinom kritikom knjige *Slavische Literaturgesichte* dr. Josefa Karáseka, poznatoga mu iz Jagićeva slavenskog seminara u Beču. Rezultat je bio taj da ga je Čeh Karásek pozvao da za rusko izdanje njegove knjige, objavljene 1911. u Sankt Peterburgu (pod naslovom: *История слабянскиѣ литературѣ*), napiše dionicu o hrvatskoj književnosti u novom stoljeću. Objavljena je u njoj u izažetom obliku pod naslovom *Молодые (1900-1908)* kao kratak pregledni nacrt među naknadnim dodatcima knjizi, i to je prvi Prohaskin prinos o moderni. Uslijedilo je njegovo bavljenje Hrvatima na Praškom sveučilištu u doba Husovo i uopće Janom Husom i dvjema medievalnim herezama na slavonsko-srijemskom tlu, susretom husitizma s tzv. bogumilstvom, tj. s krstjanima Crkve bosanske, pitanjem koje je Prohaska pokretao, a koje je i poslije »priloga rješenju« Jaroslava Šidaka ostalo i nadalje znanstveni izazov hrvatske historiografije.⁸ Uslijedit će i njegova suradnja s Tomašom G. Masarykom i Božom Lovrićem u časopisu bečke ujedinjene nacionalističke omladine »Zora«, kada je ona iz Beča 1912. prenesena u Prag. Potom i Prohaskino interesno pisanje o Česima i Ivu Vojnoviću, o češkim dramaturškim pitanjima i repertoaru praških kazališta, o manifestu čeških pisaca, o dramaturzima i redateljima Narodnog divadla, o Jaroslavu Kvapilu, Otokaru Fischeru i njegovoj drami *Herakles*, o Adolfu Černyju, pjesniku, utemeljitelju, izdavaču i dugogodišnjem uredniku središnjega praškog časopisa »Slovanský přehled«. Što sve znači ovo pisanje? To, da je već u Zagrebu opredijeljen i afirmiran i kao bohemist, a javlja se i kao prevodilac, i to prijevodom članka Ota Stechlika *Karel Havliček Borovský o banu Jelačiću* (1914).

Svratio bih pažnju i na ne manje važnu, a već spomenutu aferu ili nelijepu epizodu. Naime, kada je predsjednik DHK Nikola Andrić dogovorio s intendantom

praškoga Narodnog divadla Jaroslavom Kvapilom i intendantom zagrebačkoga Zemaljskoga narodnog kazališta Guidom Hreljanovićem Prohaskino predavanje o praškom Divadle u povodu njegove 50. obljetnice, namjeravano je predavanje uprava zagrebačkog kazališta, tj. Hreljanović, neočekivano zabranila uoči svečane predstave, 15 svibnja 1918. Nastala je burna i medijski praćena afera DHK–uprava Kazališta, i javno sporenje s Hreljanovićem. Prohaska je predavanje objavio u zagrebačkim »Novostima« (15, 16. i 17. svibnja), a Upravni odbor DHK mu je i pismeno zahvalio na pripremljenom govoru, koji je – piše u Ljetopisu DHK – »sastavljen tako da se DHK s njime u potpunosti suglašava«.⁹ Uz Kvapilovu pismenu zahvalnost, Prohaski su nakon toga vrata Praga bila otvorena. O tome kazuje i spomenuta notica dobrodošlice Prohaski u Prag, objavljena u vladinu listu »Československá Republika«.

IV. PRAŠKO DESETLJEĆE

Osnivanjem Čehoslovačke Republike, praška inteligencija, integrirani bohemisti, slovakisti i slavisti, pregnuli su da od Praga načine novi Beč, tj. središte svjetske slavistike. U Karlovu sveučilištu osnivaju se slavistički odsjeci, Slavistička knjižnica i Slavenski institut, a u Klubu modernih filologa koncentriraju se vodeći slavisti s kojima i Prohaska surađuje: Jan Máchal i Jiří Polívka, pa utemeljitelji znamenitoga Praškoga lingvističkog kruga koje Prohaska dobro poznaje, Vilém Mathesius, Bohuslav Havránek, Roman Jakobson, Miloš Weingart. Reprezentantom njemačke slavistike u Pragu postaje Gerhard Gesemann, gdje pokreće »Prager Presse«, časopis koji je imao preuzeti ulogu Jagićeva Archiva. Matija Murko postaje predvodnik sveučilišne kroatoserbistike i pokreće još i danas središnji češki slavistički časopis »Slavia« (Prag, ročnik-godište I, 1922-1923). Adolf Černý obnavlja 1924. prijeratni slavistički forum, časopis »Slovanský přehled« (Prag, ročnik XVI, 1924). U sva tri surađivat će i Prohaska. Poznati nam Frank Wollman, povjesničar hrvatske, slovenske, srpske i bugarske drame i kazališta, reprezentira češku poredbenu slavistiku u druga dva sveučilišta središta, u Bratislavi i Brnu. Prohaska prenosi u Prag i interes za svoje favorite: Strossmayera, Jagića i Vojnovića. Pridružuje im svojega Dostojevskog i češke državnike Tomaša G. Masaryka i Eduarda Beneša. Tako on poredbenu svoju bohemo-croatiku iz zagrebačkog razdoblja dograđuje u Pragu.

Za primjer navodim samo naslove i kraći komentar prinosa i kritika koje je Prohaska objavio u časopisima »Slovonský přehled« i »Slavia«. U SLOVANSKOM PŘEHLEDU objavljuje na češkom jeziku od 1925. godine do 1929. godine. Prvi mu je prinos *Bukovcova vystava v Praze* (XVII, 1925, 3: 238-239), posvećen retrospektivi Vlaha Bukovca. Upriličena je posmrtno 30. svibnja u Društvu likovnih umjetnosti, a otvorio ju je sam Prohaska kraćim izlaganjem o slikaru i značenju njegove umjetnosti, koje donosi. U kritici leksikonskog zbornika *Znameniti i zaslužni Hrvati* (XVIII, 1926, 2: 159-161), objavljenog u 1000. obljetnici povijesti hrvatskoga kraljevstva, naroda i njegove kulture i umjetnosti, za koji su korištena i njegova djela za vrela, ističe nedorađenost, površnost i propuste, osobito u prikazu ideologije reprezentanata, uz dodatnu neobaviještenost i pogreške u prikazu pojedinih književnika i lica, koja navodi, a zapaža i ona koja su izostavljena (kao braće J. Polića-Kamova i N. Polića, slikara M. Kraljevića, kipara P. Palavičinića, karikaturista P. Križanića, pjesnika A. B. Šimića i dr.). On smatra da bi obrada i šira koncepcija od primijenjene usko nacionalne, bila značajnija i za hrvatski puk i za promicanje hrvatske kulture u slavenskom i neslavenskom svijetu. Nadalje, prikazuje i zbirke pjesama i pjesnika u međusobnoj usporedbi, značenju i različitosti, Gustava Krkleca *Ljubav ptica* i Tina Ujevića *Kolajna* (XVIII, 1926, 6: 479-480). Dok je Krklečeva lirika u intimnosti toplija, sa svijetom i pojavama u organskom poretku s programatskom pjesmom iz svoje »bjelokosne kule« *Slika*, a pjesnik je poznat Pražanima i po nekoliko posjetima, kao i pjesmama prevedenim u »Prager Presse« i »Československá Republika«, dotle je Tinova lirika u zbirkama *Lelek sebra* i *Kolajna* s vapajem stiha u strofi, zamjetnim dadaističkim iskustvom, ekspresionističkom formom, sadržajnim opsegom, golom asocijativnošću i tehničkim bravurama pozdravljena kao najviše postignuće današnje jugoslavenske lirike.

U prikazu pripovjedne zbirke triju novela Sibe Josipa Miličića *Borovi i masline* (XVIII, 1926, 3-4: 295-297), upozoruje na njegov umjetnički rast, osobito zapažen u noveli *Zidanje hrama*, bilježi Miličićeve misli za susreta s njim u Beogradu, koje objašnjavaju njegovu poetiku, izlaže i osobitosti njegova stilskog majstorstva obilježenog poezijom, a daje i njegov intelektualni portret pjesnika koji je sazrijevao na iskustvima rimsko-pariškoga modernizma, iskazanog osobito u pjesničkim zbirkama *Knjiga radosti* i *Knjiga vječnosti*, u beogradskom avangardnom pokretu »Alfa« i »Albatros«, u časopisima *Putevi* i *Svedočanstva*,

prije njih u zagrebačkoj *Kritici*. Pjesnik je to s oznakom ekspresionističko-kozmičke poetike, Hvaranin iz »mojega sela Brusja«, o kojemu je ispjevao i stihove (iz *Knjige radosti*, 1920):

Danas je dobri čarobnjak neki
na mene ceo svoj bacio čar:
ja plovim, ja plovim!
a sa mnom sva polja,
a sa mnom sva brda,
sve šume i gore
i divno ostrovo moje,
ponosni, drevni Far.

O sjajni zmaju, što letiš,
daj mojem srcu, što moli:
što moje oko vidi,
da moje srce voli.

Napominjem ovdje, u Hvaru, nepripadnu ali ipak važnu »nuzgrednu«, opasku o jeziku Sibinu iz beogradskog razdoblja: ako je jezik, pjesnički jezik Miličićev, kao i tada Ujevićev i Krklečev, i inih drugih, komunikativna tvorevina i medij kojim se oblikuje način usvajanja stvarnosti, a takav se ogleda i u praškom razdoblju Dragutina Prohaske, onda upozoravam na usvojeni »skerličevski« zaključak redovite glavne skupštine DHK od 7. lipnja 1919. godine preuzet iz glavnog referata predsjednika Nikole Andrića *Jedan narod treba i jednu književnost da ima*, u kojem se kaže: »Srbi ostaju kod ekavskog dijalekta... Hrvati primaju ekavštinu u jezik...«¹⁰ No nisu primili samo ekavštinu. I druga nuzgredica: Prohaska se svoje srbohrvatske ekavštine i jugoslavenskih iluzija odrekao valjda posljednji (pri kraju puta, 1959) u autoreferencijalnom opisu vrela koje je ostavio za sobom i zavještao ga ne Pragu nego Hrvatskoj: *Korespondencija dr. Dragutina Prohaske*, što je pohranjena u Odsjeku za povijest književnosti Akademijina Zavoda. Njezin autoopis pisao je hrvatskim jezikom.

I da nastavim, u »Slovanskom pñehledu« Prohaska je objavio i prikaz preglednog članka Ivana Nevistića *Naš književni život* iz zagrebačkog časopisa

»Vijenac« (1927, str. 26-29): *Přehled srbocharvátské literatury za rok 1926*. (XIX, 1927, 3: 234-235), nadalje jubilarni članak o 50. obljetnici književnog rada Iva Vojnovića: *Padesat výroči literarne činnosti Iva Vojnoviće i Ljubo-Babić Gjalski* (oba 1927, 6: 471-472), zatim dva člančića kojima bilježi smrt dalmatinskog političara i Masarykova dobrog znanca iz bečkog parlamenta: *Don Jure Biankini* (XX, 1928, 4: 310) i bilješku o novoj detektivskoj drami Josipa Kulundžića, u kojoj detektira tragove Pirandella i Pitigrillija: *Misteriozni Kamić*. Dramatizacija novinskog reporta. Zagreb 1928 (XX, 1928, 6: 463). Slijede i Prohaskina zapažanja u prigodnom članku o desetogodišnjem putu »nove kulturne Jugoslavije«: *Deset let kulturního života Jihoslovie* (XX, 1928, 9: 740-744) i dva posljednja priloga iz 1929. godine. Prvi je nekrolog Vojnoviću: *Ivo Vojnović, slavni charvátský dramatik, zemřel* (XXI, 1929, 7: 550-551) i temeljiti Prohaskin generički pregled *Srbocharvátská literatura roku 1928* (XXI, 1929, 4:233-256), pisan kao nastavak i dopuna njegove knjige *Srbocharvátská literatura*. U njemu Prohaska poklanja posebnu pažnju hrvatskim i srpskim časopisima, pjesnicima, novelistima i romanopiscima, dramatičarima, kritičarima, književnim povjesničarima i njihovoj književnoj proizvodnji u 1928. godini. Zapažam u njoj štošta i meni nepoznato, kao na primjer iskaz objavljenih romana poslanih Prohaski na čitanje i prosudbu: *Sumraci pod Učkom* Tome Kamenjaka, *Kad se užge mlada krv* od Ernesta Radetića (Trst, 1928) ili pak *Oporuka Aleksandra Nikiforovića* od Dubrovčanina S.M. Poležanskog, odnosno o studiji Karela Hádeka, prevoditelja *Požara strasti*, objavljenoj o Kosoru u reviji *Jeviště* (Scena), o Mariji Jurić Zagorki oslonjenoj na Prohasku u reklamiranju i tiskanju svojih popularnih feljton-romana, itd. i tome slično.

»Slovanský přehled«, tj. njegov urednički krug, poklonio je pažnju samom Prohaski i u dva navrata popratilo osvrtima upravo tu njegovu novu knjigu *Srbocharvátská literatura* (1928), koja je pretisak iz toga časopisa, a namijenjena je češkom čitateljstvu. Prvi put je preporučuje suurednik dr. Antonin Frinta, jer je »ispunila poslanje u nas« (XX, 1928, 9: 706-707), a drugi put sam Adolf Černý iste godine (9: 771), upućujući i na njezinu recepciju, koju bilježi Jindřich Vodák u listu »Česko slovo« kao dragocjenu (8. prosinca), dok je Gesemannova »Prager Presse« naziva »najboljim putokazom našim prevoditeljima« (6. prosinca). U njoj je prije toga članka Prohaska objavio i nekrolog Zofki Kveder (28. studenoga 1926).

»Přehled« je člankom suurednika Huberta Ripke (od 7. svibnja 1931) obilježio i Prohaskinu 50. obljetnicu rođenja.

Časopis SLAVIA koji je u Pragu pokrenuo Murko, a s njime ga suuredivao i Oldřich Hujer, imao je već od prvoga pripremanog i pokrenutog godišta (1922) zamisao »kojom misli od Praga stvoriti novi slavenski internacionalni centar za slavistiku u najširem značenju ovog nazvanja«, pisao je Jagić Prohaski (27. rujna 1921, *Korespondencija*, ad 333). On sam očekuje od »Slavije«, budući da više nema svog organa, da će ona o pojavi Prohaskina *Pregleda*, knjizi »što je izazvala opširne odzive«, kao i o njegovoj »odličnoj studiji o Dostojevskom«, kojom ga je opet osvojio, »progovoriti trijezno i ozbiljno, sine ira et studio« (*Isto*, ad 333). Tako je i bilo, a pogotovu o njegovoj monografiji *Fjodor Mihajlovič Dostojevski*. O njoj »Slavia« donosi opširan analitički prikaz kritičara Aljfreda Ljudvigoviča Béma (I, 1922-1923, str. 438-445), jer taj ruski slavist u Pragu smatra da je Prohaska svojom knjigom pristupio proučavanju Dostojevskoga skidajući prvi u europskoj literaturi »kritički odrješito veo s pitanja s kojima se sučeljava ljudska savjest i misao u naše vrijeme«. Pridružio mu se poslije i Rostislav Pletnjov, onaj isti koji je iz Beograda bio obavijestio Prohasku o glasinama o njegovoj suspenziji, svojim tumačenjem teme Velikog Inkvizitora. Njome se potanko bio pozabavio Prohaska, primjećuje Pletnjov, a Bemu zamjera što mu u bavljenju tom temom nije posvetio doličnu pažnju u svojoj knjizi *Tajemstvi osobnosti Dostojevského*, Praha, 1928 (VII, 1928-1929, str. 653-656). U istom je godištu analitičkom kritikom Juliusa Heidenreicha znanstvena javnost upozorena na književnopovijesnu knjigu A. Brücknera i T. Lehr-Splawińskog *Zarys dziejów literatur i języków literackich slowiańskich* (Lavov, 1929) u kojoj Aleksander Brückner, urednik »Zeitschrift für slavische Philologie« i predstojnik katedre za slavensku filologiju u Berlinu, prešutno preuzimao i parafrazirao prosudbe i pojedine pasuse iz Prohaskina *Pregleda savremene hrvatsko-srpske književnosti*, koji su u ovom kritičkom izvješću doneseni u usporednom tekstu (XI, 1930-1931, str. 602-604). Prikazan je i zbornik radova *Dostojevskij*, o 50. obljetnici njegove smrti (V Praze, 1931) u kojem je donesen i Prohaskin članak *Dostojevský v Srbohrvatské literatuře*, na koji se kritički osvrće R. Pletnjov zato što je u članku »skraćeno na minimum« Prohaskino javno predavanje o Dostojevskom, koje je praško općinstvo pozorno slušalo a kritičar čitao u cjelovitom rukopisu (X, 1931-1932, str. 820-822).

No, u danom interesnom desetljeću zapazili smo samo jedan Prohaskin vrlo opsežan kritičko-analitički prilog, ali i osobito važan i instruktivan za poznavanje gotovo svih književnopovijesnih Prohaskinih studija i njegovih koncepcija u usporedbi s drugim književnim povjesničarima i povijestima slavenskih književnosti, o kojima je Prohaska izvrsno obaviješten. To je njegova referalna kritika o Janu Máchalu i njegovoj kapitalnoj dvosveščanoj knjizi *Slovanské literatury*. Dil I-II, v Praze 1922, 1925, na koju smo ovom prigodom dužni upozoriti (VI, 1927-1928, str. 495-515).¹¹ A pravo je čudo da nigdje u nas nije ni bibliografski registrirana ni njegova iscrpna rasprava *Utečaj T.G. Masaryka na modernu jugoslovensku kulturu*, središnja u zborniku koji je on uredio, otiskana i separatno: *T.G. Masarik. Zbornik*. Priredila Jugoslovensko-čehoslovačka liga u Beogradu. Redigovao D. P., Beograd – Praha, 1927, str. 102-168. Osobno mislim da smo svi mi koji smo se bavili genezom hrvatske moderne, a osobito s tzv. naprednjačkim pokretom i Praškom skupinom, previdjeli i ostali uskraćeni za niz činjenica i spoznaja o tome razdoblju koje ona podastire, a navlastito o utjecaju i značenju Masarykovu u njegovu programskom formiranju. Zasad toliko.

Imamo li u vidu i temeljni sadržaj Prohaskine prepiske iz praškog desetljeća s Julijem Benešićem, Jagićem, Petrom Skokom, Kamilom Lucernom, Đurom Szabom, kao i sačuvana pisma Artura Cronie, Gesemanna, Machala, Andre Vaillanta, Maxa Vasmera, Václava Vondráka, Franka Wollmana i drugih kroatista i slavista u praškom razdoblju, zapažamo da se u njima zrcali recepcija i manje-više pohvalan odnos prema Prohaskinim monografijama u cjelini, a prema njegovim književnopovijesnim, komparatističkim i filološkim radovima iz praškog desetljeća posebno. Možemo im pribrojiti i izvode iz kritika i isto takve odzive mladih avangardista Miloša Crnjanskog, Boška Tokina, Siniše Kordića, Stanislava Krakova i Vinavera, a i drugih koji, kako Prohaska u svojoj *Korespondenciji* primjećuje, »štuju moj rad u Pragu«.

BILJEŠKE

¹ Ta se »likvidacija« bila nadaleko pročula. Potankosti su sadržane i komentirane u temeljnom vrelu: *Korespondencija Dr. Dragutina Prohaske (1881.-1964.)*, ostavštini pohranjenoj u arhivskom fondu Odsjeka za povijest književnosti Akademijina Zavoda u Zagrebu. U pismu se Prohaski oglašio i štovani njegov profesor V. Jagić: »Ja sam o Vašoj aferi doznao preko gospođe Lucerne, snebivao sam se od čuda! (...) Ali po mojem mišljenju kod habilitacije ne bi imala odlučivati samo ona jedna disertacija, što je kandidat predlaže, već čitav dojakošnji naučni rad, a taj po svoj prilici kod Vas ipak toliko vrijedi, da bi Vas dužni bili primiti u svoje kolo.« (Pismo iz Beča, od 9. prosinca 1919, u *Korespondenciji* ad 332) Jagić stavlja Prohasku uz bok B. Vodniku i F. Fancevu. Upravo na jučerašnji dan, 8. prosinca, predložio ga je Univerzi v Ljubljani za Katedru hrvatsko-srpske književnosti.

² *Ista Korespondencija*, ad 450 iz 1922. godine.

³ *Isto*, ad 452, od 11. listopada 1927. i ad 788, od 28. veljače 1928.

⁴ *Isto*, ad 794, od 15. srpnja 1933. i ad 691, od 21. rujna 1933.

⁵ O tome dokumentirano piše profesor Miroslav Kvapil, služeći se spisima iz arhiva Karlova sveučilišta u Pragu, u raspravi *Příspevek k historii srbochorvátského lektorátu na filozofické fakulte Univerzity Karlovy*, sadržanoj u nj. knjizi: *Pragensia serbo-croatica. Recepcie serbské a charvátské literatury v česke slavistice*. Praha 1991, str. 161-176.

⁶ S te su ga margine podigli svojim revalorizacijama, novim prosudbama i izborom tekstova Šime Vučetić i Miroslav Šicel. Vučetić u knjizi *Hrvatska književna kritika V. Nehajev i suvremenici*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964, str. 33-34, 281-289, a Šicel u knjizi *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest*, Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1975, str. 473-506. Ali ni oni praško razdoblje ne spominju. Od komparatista je Zoran Kravar preocijenio Prohaskinu disertaciju analitičkim raspravama u knjizi *Studije o hrvatskom književnom baroku*, NZ Matice hrvatske, Zagreb, 1975, str. 107-111, 271-281 i drugdje.

⁷ Od suvremenih komparatista samo je Miroslav Kvapil, inozemni kroatist, kritički zahvatio u Prohaskinu knjigu *Srbochorvátská literatura*, i to u poglavlja o Krleži, raspravom *O Miroslavu Krleži, njegovoj prozi i poeziji u Čehoslovačkoj između dva rata*, u svojoj knjizi *Češko-hrvatske književne veze*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998, str. 164-173 i dalje. Navodi i češke prevoditelje i kritičare Krleže koji se knjigom služe (Václav Cháb, Otakar Kolman, František Götz).

⁸ *Problem »bosanske crkve« u našoj historiografiji od Petranovića do Glušca. (Prilog rješenju t.zv. bogumilskog pitanja.)* Rad JAZU 259, Zagreb, 1937, 37-182.

⁹ Dubravko Jelčić, *Početak ljetopisa Društva hrvatskih književnika (danas: Društva književnika Hrvatske) 1900-1919*. P.o. iz *Kronike* Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU broj 17, Zagreb, 1980, str. 55.

¹⁰ Jelčić, *Isto*, str. 60.

¹¹ S tom Prohaskinom raspravom valja povezati i njegov vrijedan prinos iz povijesne slavistike i o hrvatskim književnim povjesničarima: *Představitelé dějin jihoslovanské literatury*, koji je on napisao za »Sbornik prací věnovaných profesoru dru Janu Máchalovi k sedamdesátým narozeninám 1855-1925.« Praha, 1955, str. 218-232.